

Was er in de 16^e en 17^e eeuw handel in door wilsterflappers gevangen Rosse Grutto's *Limosa lapponica*?

Niet gehinderd door bepalingen van jachtwetten was de jacht op vogels voor de 19^e eeuw met alle middelen toegestaan. Met slagnetten werden Goudplevierer *Pluvialis apricaria*, Kemphanen *Philomachus pugnax*, ganzen en vinkachtigen gevangen. Langs de kusten gebruikte men stalnetten voor waterwild, sleepnetten voor Patrijzen *Perdix perdix*, valnetten (flouwen) voor Houtsnippen *Scolopax rusticola*, strikken en lijnstokken voor lijsters en kleine zangvogels en eendenkooien voor verschillende soorten eenden (van der Ploeg *et al.* 1977).

De goudplevierervangst, in Friesland bekend als wilsterflappen, is een vangmethode met slagnetten die al eeuwenlang wordt uitgeoefend, met name in Friesland. Hierbij werden voor commerciële doeleinden aanzienlijke aantallen gevangen en gedood (Haverschmidt 1943, Eenshuistra 1973, Jukema & Hulscher 1997). Met dezelfde vangmethode zijn ook andere soorten steltlopers in grote aantallen gevangen, zoals Kemphanen en Kieviten *Vanellus vanellus* (Eenshuistra 1973, Jukema *et al.* in voorbereiding).

Behalve deze twee soorten vermeldt een oude bron ook de vangst van "Schryen". In het "Groot Placaat en Charterboek van Friesland" door G. F. Baron Thoe Schwarzenberg en Hohenlansberg (1768-95) vinden we verschillende afkondigingen en bepalingen omtrent de jacht opgenomen. In Deel V (p. 319) staat in een Placaat van 9 oktober 1628 te lezen: "waarbij het verkoopen van Visch, Vogelen of ander Wild buiten de Provincie verboden wordt". Ernst Casimir, Graeff van Nassau enz., Stadhouder van Friesland mitsgaders Heeren Ghedeputeerde Staten van Frieslandt kondigen hiermede aan: "...terwylten oock mede in de Schryevangst ende andere Ghevogelte, groote misbruyken werden ghepleeght, contrarie de Ordonnantie, statueren Wy, dat deselve nae desen niet sullen uitgevoert moghen worden, op de poene van vyftig gouden Friesche ryders: doch wordt den Houtvester toegelaten, volghens syne commissie, tot dienste van den Conink van Groot-Brittannien twee maal in 't jaar telkens vyfhondert Schryen ende Hoincken te mogen senden, op al sulcken tyt als hy Houtvester deselve alhier in 't Landt best sal connen vanghen."

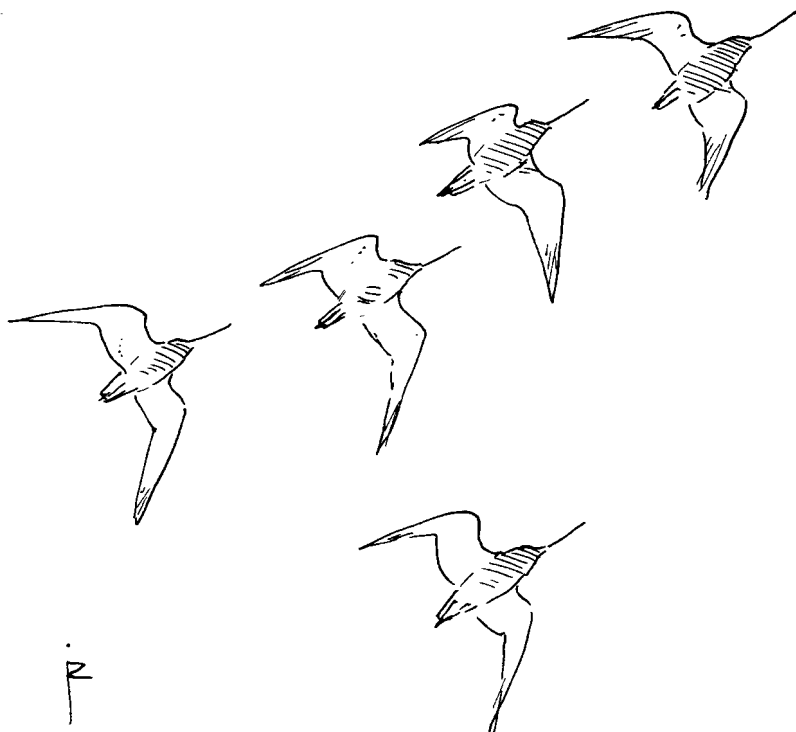
De namen "Schryen" en "Hoincken" houden duidelijk verband met de Friese namen "Skriezen" en "Hoantsen", waarvan de Nederlandse namen Grutto *Limosa limosa* en Kemphaan zijn. Eens-

huistra (1973) en van der Ploeg *et al.* (1977) gaan er van uit dat het bij Schryen om Grutto's gaat. Deze veronderstelling lijkt mij onjuist; de gevangen Schryen hebben betrekking op Rosse Grutto's *Limosa lapponica*.

Uit het Placaat blijkt dat er jaarlijks aanzienlijke aantallen Schryen werden gevangen. Deze aantallen zijn wat Grutto's betreft niet te realiseren, vooral omdat Grutto's zich volgens ervaren wilsterflappers niet met slagnetten laten vangen. Waarschijnlijk heeft dit te maken met schuwheid en alertheid, maar zeker ook met het veel minder aanwezig zijn in groepsverband. Na aankomst in Nederland (veelal in groepen in februari/maart) verspreiden de vogels zich binnen enkele weken over de broedterreinen. Na het broedseizoen (eind juni tot eind augustus) treedt weer groepsvorming op met name bij slaappleatsen. Na augustus worden vrijwel geen Grutto's meer in ons land waargenomen. Alleen in deze twee perioden is het denkbaar dat groepjes Grutto's met slagnetten gevangen zouden kunnen worden. Hier staat tegenover dat Rosse Grutto's zich relatief gemakkelijk laten vangen. Ze zijn minder schuw, komen in Noord-Friesland voor in grotere aantallen, vormen dichte groepen en zijn langs de kust van de Waddenzee slechts enkele maanden per jaar afwezig. Met name tijdens de voorjaarsstrek in april en mei maken grote aantallen Rosse Grutto's gebruik van de aangrenzende graslandpolders om hier te foerageren en te overtuigen. Eigen vangresultaten met het wilsterslagnet in de polder bij Paesens en op Texel waarbij daggemiddelden van 50 Rosse Grutto's gehaald werden, tonen aan dat deze steltloper gemakkelijk te vangen is.

Veel Rosse Grutto's die in de 16^e en 17^e eeuw in Friesland verhandeld werden, waren vermoedelijk afkomstig uit het gebied langs de vroegere Zuiderzeekust. Voor de aanleg van de Afsluitdijk (1932) lag hier een getijdengebied waar ongetwijfeld veel Rosse Grutto's aanwezig zijn geweest. Dit wordt bevestigd door Ten Kate (1936) die schrijft dat bij Workum grote aantallen verbleven met een geschat aantal van 2000 op 7 mei 1931.

Er zijn aanwijzingen dat hier in het verleden werkelijk gevangen is. Dit blijkt uit een vermelding in de Heerenveense Koerier van 6-02-1951 waar twee tachtigjarige wilsterflappers uit Molkwerum, Zeldenrust en Schaper, te kennen geven dat voorheen tot april gevangen mocht worden waarbij behalve wilsters ook Kemphanen en Mearnen buit gemaakt werden. Met Mearn werd een klein soort Grutto bedoeld. Ook nu nog is bij oudere wilsterflappers in ZW-Friesland zoals Hette Couperus (74 jaar) en Sybolt Smid (81 jaar), de Rosse Grutto bekend als Mearn. Yde Couperus uit Stavoren (89 jaar) gaf aan de Rosse Grutto niet te

kennen, maar wel de Mearn, een 'lytse' wulp zonder kromme snavel die in het voorjaar in groepjes de graslandpercelen bezocht (mond. meded. 4-04-1998). De naam Mearn is ook te vinden in de "Lyst fen Fryske Fugelnammen" (de Vries 1928) Hier is te vinden: "*Limosa lapponica* - Rosse Grutto. Frysk: Heawylp, Reade Skries, Reade Skrier ef Reade Skrie. Yn de Súdwesthoeke: Mearn". Deze volksnaam in een kleine regio van Friesland geeft de betrokkenheid van de bevolking met deze steltloper aan.

De grote aantallen wilsterflappers die vroeger actief waren langs de kust van de Zuiderzee (Jukema *et al.* in voorber.) en het feit dat dit gebied als getijdengebied geschikt moet zijn geweest voor Rosse Grutto's laten er weinig twijfel over bestaan dat het bij de vermelde Schryen niet om Grutto's, maar om Rosse Grutto's ging.

Summary Was there trade in clap net caught Bar-tailed Godwits during the 16th and 17th century?

For centuries Golden Plovers have been caught in clap nets in Friesland in the northern part of The Netherlands, but other species were sometimes caught in large numbers as well. From documents from the 18th century there is evidence that Ruff were caught in this manner, as well as large numbers of a species referred to as "Schryen". This was earlier assumed to be Black-tailed Godwit as a result of resemblance of the name to "Skries", which is present-day Frisian for this species. However, Black-tailed Godwits do not often aggregate in large numbers in this area and are hard to catch in clap nets, contrary to

Bar-tailed Godwits, locally known as "Reade Skries". Large groups of Bar-tailed Godwits used to be present along the coast of the former "Zuiderzee" before this brackish inland sea was dammed up and turned fresh (present Lake IJsselmeer). They were still caught there in clap nets in the first part of the 20th century. Therefore it is argued that there was a significant trade in Bar-tailed Godwits from Frisian clap-nets in previous centuries.

Literatuur

- EENSHUISTRA O. 1973. Goudplevier en wilstervangst. Fryske Akademy, Leeuwarden.
- Haverschmidt F. 1943. De Goudplevierenvangst in Nederland. *Ardea* 32: 35-74.
- JUKEMA J. & HULSCHER J. B. 1997. De wilsterflappers als meter van populatieschommelingen bij de Goudplevier *Pluvialis apricaria*. *Limosa* 70: 61-66.
- VAN DER PLOEG D. T. E., DE JONG W., SWART M. J., DE VRIES J. A., WESTHOF J. H. P., WITTEVEEN A. G. & VAN DER VEEN B. 1977. Vogels in Friesland, deel II, Fryske Akademy, Leeuwarden.
- SCHWARZENBERG & BARON THOE HOHENLANSBERG G. F. 1768-95. Groot Placaat en Charterboek van Vriesland. Leeuwarden.
- TEN KATE C. G. B. 1936. Flora en Fauna der Zuiderzee, met bijlage: De vogels van het Zuiderzeegebied. Den Helder.
- DE VRIES T. G. S. 1928. Aves Frisicae. Lyst fen Fryske Fugelnammen. R. van der Velde, Ljouwert.

Joop Jukema, Haerdawei 44, 8854 AC Oosterbierum